

Hoofdstuk 16. Het Bijbelboek Spreuken, zijn auteur en indeling.

Auteurschap en datering van het Bijbelboek Spreuken. Het is een precair onderwerp dat ik in dit hoofdstuk over de auteur en indeling van het Bijbelboek Spreuken aan het papier toevertrouw. Vanzelfsprekend is ook de auteur van het Bijbelboek

Spreuken door de Heilige Geest geïnspireerd net als alle canonieke Bijbelboeken. Maar wie is deze auteur? De Oudtestamentische geleerden verschillen daarover grondig van mening en zeker wanneer ze de algemeen geldende, historisch-kritische benaderingswijze van dit Bijbelboek als vooropgesteld axioma aanhangen hoewel er ook zijn die in het midden laten wie de auteur is.

De positiekeuze ten aanzien van de schrijver hangt samen met de datering van dit Bijbelboek. Kiest men voor een jonge datering, zeg maar: na de ballingschap en de tijd van het hellenisme (350-200 jaar voor Christus) is men geneigd allerlei Griekse en Egyptische invloeden in Spreuken te veronderstellen en in het algemeen invloeden vanuit de wijsheidsliteratuur van de Israël omringende landen. En op grond van deze veronderstelling – en het is niet meer dan dat! – is het voor hen onmogelijk Salomo te houden voor de auteur van dit Bijbelboek al geeft men toe dat er misschien enkele spreuken aan Salomo kunnen worden toegeschreven in Spreuken 10-22:16.

Kiest men voor de klassieke gereformeerde datering van dit Bijbelboek (en dat is mijns inziens de meest Bijbelse lijn) komt men uit bij de wijze Salomo als auteur van het hele Bijbelboek mogelijk alleen met uitzondering van de laatste twee hoofdstukken al vatten joodse rabbijnen de namen Agur en Lemuël op als een aanduiding van Salomo. In het boek van W. van Benthem e.a., “Verkenningen in Spreuken en Prediker” in de serie “Theologische verkenningen Bijbel en exegese”, Kampen, 1989, toont Mevr. Dr. A.E.M.A. van Veen-Vrolijk in een bijdrage aan dat op grond van taalkundige aanwijsbare eenheid van het Bijbelboek Spreuken het werk zeer wel aan één auteur namelijk Salomo kan worden toegeschreven (pag. 25-35).

In deze bovengenoemde zin wordt het Bijbelboek volgens Spreuken 1:1 dus opgevat als in zijn geheel van Salomo afkomstig (tiende eeuw voor Christus) waarbij de opschriften van Spreuken 10:1, 22:17, 25:1, 30:1 en 31:1 nadere verklaring behoeven. Wellicht dat Salomo een aantal spreuken geredigeerd heeft en dat de mannen van Hizkia een aantal mogelijk in vergetelheid geraakte spreuken van Salomo hebben verzameld en uitgeschreven. Blijven over de raadselachtige namen van Agur en Lemuël die bij een Bijbelgeleerde als Matthew Henry niet met Salomo worden gelijkgesteld.

Hoewel er door gebrek aan gegevens weinig bekend is over wie Agur, de zoon van Jake en geassocieerd met Ithiël en Uchal (Spreuken 30:1), en koning Lemuël (Spreuken 31:1) zijn, veronderstelt men dat ze van buiten Israël afkomstig als wijze raadslieden en adviseurs aan de hofhouding van Salomo verbonden waren. Vanzelfsprekend is dat niet meer dan een veronderstelling! Op grond van Spreuken 30:3 mogen we zeggen dat Agur zijn wijsheid noch de wetenschap der heiligen geleerd en gekend heeft dan alleen van God.

Ik wees al op de rabbijnse uitleg van Spreuken 30 en 31. De meeste rabbijnse uitleggers hebben vastgehouden aan het auteurschap van heel het Bijbelboek Spreuken door Salomo. En zouden wij die minder kennis hebben van het Hebreeuws het dan beter weten? De rabbijnen gebruikten allegorische verklaringen om het auteurschap van Salomo van de twee laatste hoofdstukken duidelijk te maken.

Agur zou komen van de stam אגור, agoer, dat “verzamelen” betekent; want Salomo heeft de woorden van de תורה verzameld. En Salomo heeft net als koning Lemuël tot God gesproken want in het Hebreeuws betekent למואל, lemoeël: die tot God spreekt. Bij de bestudering van de Septuaginta merken we dat daar de namen Agur en Lemuël zijn weggelaten om duidelijk te maken dat ook de hoofdstukken 30 en 31 van Salomo afkomstig zijn.

Ten slotte betitelen Agur en Lemuël hun woorden als een last, in het Hebreeuws מַשָּׂא, massa (Spreuken 30:1; 31:1) dat “last”, “Godswoord”, “verklaring”, “verkondiging” betekent. Wat opvalt is dat deze term ook elders in het Oude Testament voorkomt (2 Koningen 9:25) maar ook bij de profeten (Jesaja 13:1; 14:28; 15:1; 17:1; 19:1; 21:1, 11, 13; 22:1; 23:1; 30:6; Jeremia 23:33-38; Ezechiël 12:10; Nahum 1:1; Habakuk 1:1; Zacharia 9:1; 12:1; Maleachi 1:1). De kanttekening op de Statenvertaling geeft het weer met “lering”, “dreigement of voorzegde straf”. De vraag doet zich voor om welke reden Agur en Lemuël hun wijsheid een “last” hebben genoemd. Juist de connectie met de profetie doet vermoeden dat als ze wijzen waren van buiten Israël ze in elk geval op de hoogte moeten zijn geweest dat de vreeze des HEEREN het beginsel der wijsheid is.

Salomo. Ik beschouw op grond van bovenstaande Salomo dus als de auteur van het Bijbelboek Spreuken. Zijn wijsheid is exemplarisch zoals blijkt uit 1 Koningen 1-11 en 1 Kronieken 28-2 Kronieken 9. Binnen de Oudtestamentische Wijsheidsliteratuur is zijn naam verbonden met de Bijbelboeken Psalmen (72 en 127), Spreuken, Prediker en Hooglied. De HEERE Jezus heeft Zichzelf de meerdere Salomo genoemd (Mattheüs 12:42; Lukas 11:31). Behalve in deze teksten wordt er in het Oude en Nieuwe Testament gesproken over zijn heerlijkheid (1 Koningen 14:26; Mattheüs 6:29; Lukas 12:27) en over zijn supervisie bij de bouw van de tempel (2 Koningen 21:7; 24:13; 25:16; 1 Kronieken 6:10, 32; 18:8; 22:5-7, 17-19; 23:1; 2 Kronieken 12:9; 33:7; 35:3; Ezra 2:58; Nehemia 7:60; Handelingen 7:47).

Ondanks dat hij heidense heiligdommen liet bouwen met de bijbehorende cultus vanwege de veelheid van zijn vrouwen (2 Koningen 23:13; Nehemia 13:26) wordt zijn regering aangeduid als iets van een gouden eeuw in Israëls geschiedenis (1 Kronieken 22:9; 2 Kronieken 11:17; 30:26; 35:4; Nehemia 12:45). Gedurende de tweede tempelperiode, de tijd van na de ballingschap en voor de verwoesting door de Romeinen in 70 na Christus, werden werken en verhalen met Salomo geassocieerd verveelvoudigd.

Volgens 1 Koningen besloeg Salomo's wijsheid in het bijzonder de terreinen van politiek (1 Koningen 1:52-23; 2:6, 9), bouwen (1 Koningen 3:1-3; 5-7; 9:10; 10:14-22), uitleg van dromen en visioenen (1 Koningen 3:5-15; 6:11-13; 9:1-9; 11:9, 11-13), rechterlijke beslissingen (1 Koningen 3:16-28; 5:7, 12), academisch en wetenschappelijk onderzoek en literaire verhandelingen (1 Koningen 4:29-34); daarbij ook de kunde om de meest moeilijke vraagstukken op te lossen. Door zijn wijsheid trok hij de aandacht van de koningin van Scheba (1 Koningen 10:1-22) en van anderen (1 Koningen 10:24). Opmerkelijk is dat het laatste overzicht van Salomo's leven in 1 Koningen 11:41-43 alleen melding maakt van zijn wijsheid met voorbijgaan van zijn rijkdom en tempelbouw.

Wanneer ik de werken in de Oudtestamentische wijsheidsliteratuur die verbonden zijn met de naam van Salomo zie ik ook betekenisvolle veranderingen in de beeldvorming op. Want daar wordt de wijsheid van Salomo hoofdzakelijk gezet in het verband van het gezinsleven maar dat is een beeld dat niet alleen significant verschilt van de terreinen waarover de Bijbelboeken Koningen en Kronieken berichten maar roept ook vragen op die het huiselijk leven van Salomo in verband met zijn vele vrouwen die zijn hart neigden tot afgoderij betreffen (1 Koningen 3:1; 11:3-8; Nehemia 13:26). Zijn zoon Rehabeam wordt in het licht van bovenstaande gezien als de belichaming van de dwaas in het Bijbelboek Spreuken die wijsheid verwierp.

Verwijzingen in andere Bijbelboeken (Psalm 72:1; 127:1; Spreuken 1:1; 10:1; 25:1; Prediker 1:1; Hooglied 1:1) zijn toespelingen op het auteurschap van Salomo. Volgens 1 Koningen 4:32 schreef Salomo duizend en vijf liederen (de Septuaginta zegt vijf duizend) en drie duizend spreuken. Kritische vragen gaan meer over de waarheid, veronderstelde bronnen en redactionele activiteit enzovoorts dan over de aard van de traditionele betekenis van dit taaleigen.

Ik kom tot een aantal opmerkingen in dit verband. Ik schreef straks dat de regering van Salomo gezien wordt als een gouden eeuw in Israëls geschiedenis niet zozeer omdat hij ook internationaal een bijzonder wijs man is geweest voor de volkeren rondom Israël maar meer omdat zijn wijsheid wortelde in de vreeze des HEEREN (Spreuken 1:7) verkregen door de openbaring van God (Spreuken 2:6; 30:1-6) en gehandhaafd door de tucht des HEEREN (Spreuken 3:11-12). Het is deze rechtvaardige levensstijl voor Gods aangezicht die een betrouwbaar getuigenis geeft in en aan een corrupte en gevaarlijke wereld. Alleen aan David (2 Samuël 14:20) en Salomo wordt in het bijzonder wijsheid toegeschreven. Alleen aan hun hofhouding zijn wijzen. Dat lezen we verder bij geen enkele koning in Israël.

De titel van het Bijbelboek Spreuken is duidelijk bedoeld om het gehele werk aan Salomo toe te schrijven. Al is misschien niet elke spreuk zijn voortbrengsel hij heeft ze tenminste toch allen verzameld. Opmerkingen door het hele boek heen (Spreuken 10:1; 24:23; 25:1; 30:1; 31:1) geven aan dat het werk een verzameling is. Een deel van deze verzameling hebben de mannen van Hizkia gekopieerd (Spreuken 25:1).

De meeste spreuken houden op de een of andere manier verband met de wijsheidsliteratuur van het Nabije Oosten althans wat samenhang en vorm betreft niet wat de inhoud aangaat. Die is geheel en al gestempeld door de vreeze des HEEREN. Zo heeft dit werk naar de Israël omringende volken een polemische functie.

Het feit dat in de Hebreeuwse Chetoebim het Bijbelboek Ruth geplaatst is tussen het Bijbelboek Spreuken en het Bijbelboek Hooglied benadrukt het verband met de deugdzame huisvrouw uit Spreuken 31:10-31.

Er is sprake van inclusio wanneer we Vrouwe Wijsheid aan het begin (Spreuken 1:20) vergelijken met de wijsheid van koning Lemuël waarin zijn moeder hem onderwees (Spreuken 31:1).

Het Bijbelboek Spreuken is erop gericht om een mens toe te rusten voor de waarheid en oprechtheid in een onrechtvaardige en corrupte maatschappij. Het wil daarom de gelovige niet gelijkstellen met een naïeveling. Het onderwijs van de HEERE Jezus aan Zijn leerlingen wanneer Hij hen zendt als schapen te midden der wolven om voorzichtig te zijn gelijk de slangen en oprecht gelijk de duiven (Mattheüs 10:16) is daarom de beste samenvatting van het Bijbelboek Spreuken. Zo gezien is de afval van Salomo vanwege de veelheid van zijn vrouwen dwaasheid en geen zwakheid.

Want we moeten het ook nog hebben over de dwaasheid van Salomo en ons de vraag stellen hoe het toch kon komen dat iemand die zo nauw geïdentificeerd is met wijsheid aan het einde van zijn leven zo vervallen kan tot dwaasheid. Het is niet om deze dwaasheid te verontschuldigen maar van velen die we Bijbelheiligen noemen zoals Noach, Abraham, Izak, Jakob, Juda, Gideon, Simson, David, Petrus en alle discipelen kennen we hun zonden net als die van Salomo. Deze ontsieren hun levens en karakters wanneer we die vergelijken met de geboden des HEEREN. De Bijbel beschrijft hen eerlijk.

Maar er is meer. Zelfs hun zonden staan de plannen van God in de geschiedenis van Zijn volk niet in de weg. Het opent onze ogen voor Zijn verzoenende genade en eeuwige liefde in Christus Jezus. Juist de zonden van Salomo en anderen doen de lezers in het Oude Testament verlangen naar de Ene Die meerder is dan Salomo en Die volkomen rechtvaardig is aan Wie geen smet of vlek kleeft en Die kon vragen: wie van u overtuigt Mij van zonden.

De Heidelberger Catechismus getuigt in zondag 14 in vragen en antwoorden 35-36 dat Christus als “de eeuwige Zone Gods Die waarachtig en eeuwig God” is en blijft “de ware menselijke natuur” aangenomen heeft, dat Hij “het ware Zaad Davids” is en dat Hij als zodanig “met Zijn onschuld en volkomen heiligheid mijn zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt”. Ik merk op, dat ook David een zondaar was en dat er na David geen koning in Juda en Israël is geweest die zonder zonde was. Nochtans is Christus het ware Zaad van David Die niet alleen hun zonden maar ook die mijne met Zijn volkomen heiligheid volledig heeft bedekt, verzoend en vergeven door Zijn dierbaar bloed te storten op het kruis van Golgotha. Waarlijk, meer dan Salomo is Hij!

Historisch-kritische benadering van het Bijbelboek Spreuken.

Eerder in dit hoofdstuk heb ik al geschreven over de algemeen geldende historisch-kritische benaderingswijze van het Bijbelboek Spreuken. Van tevoren zeg ik nadrukkelijk dat ik deze benaderingswijze hartgrondig verwerp. Wie zijn uitgangspunt neemt in zijn verstand en in de zogenaamde wetenschap (zoals vandaag maar al te vaak gebeurt!) en daarmee buiten Gods openbaring in Zijn Woord rekent vindt altijd argumenten genoeg die pleiten voor deze benadering van de Bijbel in het algemeen en van het Bijbelboek Spreuken in het bijzonder. Maar zijn er argumenten die tegen deze manier van omgaan met de overgeleverde Bijbeltekst pleiten? En zo ja welke zijn dat dan? Maar we gaan eerst de uitleg na over Spreuken door heel de geschiedenis.

Daarbij kunnen we stellen dat zowel de Septuaginta als de joodse Targum het Bijbelboek Spreuken op hun wijze hebben geïnterpreteerd. We wezen er al eerder op dat hier en daar de volgorde in de Septuaginta nogal verschilt met de Masoretische tekst. Natuurlijk is het moeilijk om vanuit een oude vertaling vanuit het Hebreeuws in het Grieks te komen tot een interpretatie van deze oude Hebreeuwse tekst. Want soms is er bij de Septuaginta sprake van een andere theologie waardoor woorden en begrippen in het Hebreeuws anders worden benaderd en waarbij het ook nog zeer de vraag is of de Septuaginta werkelijk een andere Hebreeuwse tekst voorhanden had.

De Aramese Targumim op Spreuken zijn afgeleid van de Syrische Peschitta en volgen over het algemeen de Masoretische tekst. De מדרש משלי, Midrasj Misjle, dat is de rabbijnse uitleg op Spreuken is van onschatbare waarde voor de leer over Spreuken vanuit de rabbijnse traditie. Volgens de rabbijnen moest een leerling van een wijs man eerst over de Torah mediteren. Vervolgens moest hij laten zien dat hij de Midrasj op Leviticus kon reciteren. Vervolgens werd hij onder-

zocht op zijn kennis van de Midrasjim op heel de Pentateuch. Daarna moest hij tonen dat hij de Haggada, het verhaal over de Uittocht, kon lezen en ook zijn kennis van de Talmoed laten zien. En ten slotte moest hij tonen dat hij bezig was geweest in de mystieke meditatie over het karakter van het troonwagenvisioen uit Ezechiël 1. In de uitleg vereenzelvigden ze de Wijsheid met hun uitleg van de Torah. Bijzondere nadruk legden ze op de vreeze des HEEREN. Daarbij verbonden ze allerlei verhalen en legenden aan hun uitleg van Spreuken. Toch konden ze een tekst als Spreuken 26:18-22 waarin het gaat over laster en roddel heel letterlijk uitleggen.

Zoals ik eerder heb gesteld legt het Nieuwe Testament het Bijbelboek Spreuken uit als ziende op Christus vooral wanneer evangelisten en apostelen in navolging van Christus een tekst uit Spreuken citeren. Dat is ook mijn uitleg. Niet anders doen de christelijke uitleggers in de tijd van de Vroege Kerk en de Middeleeuwen. Christus, zo stellen ze is de Wijsheid van God waarbij ze de nadruk leggen op de incarnatie van Christus en Zijn Goddelijk Wezen. Ik heb er op eerder in deze studie onder "allegorie" het een en ander van geschreven.

In de Protestantse traditie en in het bijzonder bij het Engelse puritanisme dienen we de namen te noemen van Charles Bridges (1794-1869) die een commentaar geschreven heeft op het Bijbelboek Spreuken en de bekende Jonathan Edwards (1703-1758) die in zijn preken, toespraken en voor zijn eigen persoonlijk geestelijk leven veel praktisch onderwijs uit Spreuken heeft genoten. Ook hij stelt dat de wijsheid van Spreuken niet enkel onderwijs in praktische gerechtigheid bevat maar uiteindelijk Christus Zelf is Die ons door Zijn genade en dierbaarheid tot heiligheid voert.

Helaas zijn al deze noties in de tijd van de Verlichting in de zeventiende eeuw en later in de negentiende eeuw door de suprematie van het zogenaamde redelijk denken achterwege gelaten; ik zeg niet: verloren gegaan. Want ze zijn er nog wel Gode zij dank! Maar in het algemeen ging men scheiding maken tussen de hoofdstukken 1-9 van het Spreukenboek en de hoofdstukken 10-22:16.

Men beweert vanuit deze richting: Spreuken 1-9 is een latere toevoeging door een onbekende auteur of auteurs uit de derde of tweede eeuw voor Christus. De hoofdstukken 10-22:16 bevatten enkele spreuken van de hand van Salomo; de rest is van onbekende auteurs. De hoofdstukken 22:17-24:34 zijn totaal afhankelijk van de Egyptische Instructie van Amenemope en bevatten net als deze Instructie ook dertig (o wonder!) wijze uitspraken over allerlei praktische zaken. Het is mogelijk dat de hoofdstukken 25-29 enkele spreuken van Salomo hebben maar zijn verder van onbekende auteurs want Spreuken 25:1 is natuurlijk een fictie. En de laatste twee hoofdstukken zijn verder van onbekende buitenlandse auteurs uit de wereld om Israël heen want Agur en Lemuël zijn buitenlandse wijzen.

Namen zoals Spinoza in de zeventiende eeuw en Oudtestamentische geleerden zoals onder andere W.M.L. de Wette (1780-1849), F. Delitzsch (1813-1890), A. Kuenen (1828-1891), J. Wellhausen (1844-1918), O. Eissfeldt (1887-1973), E. Sellin (1887-1946), G. von Rad (1901-1971) en G. Fohrer (1915-2002) hebben aan deze benaderingswijze meegewerkt; al kunnen we om sommige punten nog wel wat van hen leren. Voorzover aanwezig raadpleeg ik deze boeken voor de exegese van Spreuken wel. Maar in het algemeen is op hen het woord van de bekende Mr. G. Groen van Prinsterer van toepassing in zijn boek waar hij in een ander verband zegt dat ze "mislukte kopiën van een slecht orgineel zijn"²².

In dit verband wil ik nog verwijzen naar het boek "Verkenningen in Spreuken en Prediker", pag. 7-9 waarin Drs. A.G. Knevel in het "Woord vooraf" wees op het geschrift van Dr. Ph.J. Hoedemaker met als titel: "De Mozaïsche oorsprong van de wetten in de boeken Exodus, Leviticus en Numeri" en als subtitel: "Lezingen over de moderne Schrift-critiek des Ouden Testaments", Leiden, 1895, waarin hij de aanval opende op de Schriftkritiek van de Leidse hoogleraar A. Kuenen en diens geestverwanten. Hij citeert daarbij drie uitspraken van Hoedemaker die voor mijn bovengenoemd onderwerp van belang zijn en die nog niets aan actualiteit verloren hebben.

Ik citeer nu uit het boek van Hoedemaker: "Het valt niet te ontkennen, dat de voorstanders der nieuwe (=schriftkritische) opvatting meer letterkundige activiteit aan den dag leggen, dan hare tegenstanders. (...) De kracht van de waarheid schijnt soms in omgekeerde reden te staan tot het aantal apologeten, dat zich opmaakt haar te verdedigen. Voetius placht van aanval-

²² Mr. G. Groen van Prinsterer, Handboek der geschiedenis van het vaderland, deel I, Middelharnis, 1927, pag. 331.

len op de waarheid der Heilige Schrift te zeggen: "Nubicula est, transit!" (=het is een wolkje, het gaat voorbij) (Hoedemaker, pag. 20)

"De baanbrekers van grove dwalingen zijn, bijna zonder uitzondering, alle eeuwen door aantrekkelijke, begaafde, geniale en door en door religieuze persoonlijkheden geweest. Dat deze mannen, de een of andere waarheid prijsgevende, niet alleen de reste van hun vroegere geloof krampachtig vasthielden, maar hierop zelfs den nadruk plachten te leggen, is èn zielkundig verklaarbaar, èn geschiedkundig bewijsbaar. Het avondrood van eene verdwijnende overtuiging kan soms zoo schoon zijn! Even verklaarbaar is het, dat zij, hetgeen zij prijsgeven, tot de bijzaken rekenen." (Hoedemaker, pag. 21)

"Wanneer mannen, geleerde mannen, als broeders in Christus tot ons komen, om ons te zeggen, dat wij ons ten aanzien van den oorsprong en het karakter der Schriften, die wij houden voor den regel des geloofs, vergissen, eischt de eerbied, dien wij hebben voor hen en hunne wetenschap, dat wij de resultaten, waartoe zij gekomen zijn, niet lichtvaardig verwerpen." (...) "Maar in het tegenovergestelde geval eist diezelfde liefde, diezelfde broederschap, dat wij onszelven niet het zwijgen opleggen, maar spreken. Immers, al moet en zal de waarheid in het eind zegevieren, menschen, die haar moesten belijden, geheele geslachten, kunnen tot hunne schade van de waarheid worden vervreemd en velen zelfs met de beste bedoelingen medesleepen in den maalstroom der dwaling." (Hoedemaker, pag. 23) Ik heb grote zin uit dit boek meer te citeren, maar dit is genoeg!

Wat de historisch-kritische benadering van het Bijbelboek Spreuken betreft heeft men voor Spreuken 1-9 allerlei taalkundige argumenten. Er zouden overeenkomsten zijn met de Bijbelboeken Deuteronomium en Deuterocesaja (Jesaja 40-66). Maar een en ander hangt af van de veronderstelde datering van deze Bijbelboeken. Taalkundig is er in elk geval geen reden om Deuteronomium jong te dateren (zie Dr. M.J. Paul, "Het Archimedis ch punt van de Pentateuchkritiek", 's Gravenhage, 1988) terwijl het ook mogelijk is Deuterocesaja toe te schrijven aan Jesaja. Met andere woorden vervallen taalkundige argumenten voor een jonge datering van deze hoofdstukken uit het Bijbelboek Spreuken.

Het tweede argument voor een jonge datering van Spreuken 1-9 betreft mogelijke overeenkomsten tussen het apocriefe boek "De wijsheid van Jezus Sirach of Ecclesiasticus" waarvoor ik verwijs naar wat ik eerder over dit boek geschreven heb. Maar Ecclesiasticus blijkt zich te beroepen op de afgesloten canon van het Oude Testament waartoe ook het Bijbelboek Spreuken behoort. Als er sprake is van overeenkomsten tussen Ecclesiasticus en Spreuken 1-9 is dat omdat Ecclesiasticus deze aan Spreuken heeft ontleend en niet omgekeerd. Derhalve vervalt ook dit argument.

Het derde argument voor een jonge datering dat uitgaat van de gedachte dat uitvoerige verzamelingen zoals we die vinden in Spreuken 1-9 van jonge datum zijn dan eenvoudige volksspreekwoorden die uit één zin bestaan voldoet niet omdat er bij de Israël omringende volken uitvoerige verzamelingen gevonden zijn uit vroegere tijd zodat er geen noodzaak is voor enige afhankelijkheid van Spreuken uit de tijd van het hellenisme.

Het vierde argument voor een jonge datering gaat over het feit dat Spreuken 1-9 een groot aantal matres lectionis of leesmoeders bevat hetgeen zou duiden op arameïsmen. Maar uit recent onderzoek door opgravingen bij Rasj Sjamra of Ugarit is gebleken dat deze arameïsmen vroege kanaänismen blijken te zijn. Ook dit argument vervalt dus.

Taalkundig zijn er veel overeenkomsten tussen Spreuken 1-9 en de andere hoofdstukken van het Bijbelboek Spreuken zoals in deze studie inmiddels is aangetoond. Zie ook verder wat Mevr. Dr. A.E.M.A. van Veen-Vrolijk in "Verkenningen in Spreuken en Prediker", pag. 25-35, heeft aangetoond. We mogen derhalve met kracht stellen dat Spreuken 1-9 een wezenlijk onderdeel is van het gehele Bijbelboek Spreuken.

Op grond van taalkundige argumenten worden de hoofdstukken 10-29 aan andere auteurs toegeschreven uit de tijd na de ballingschap al zullen er spreuken bij zijn die wel van Salomo afkomstig zijn. Maar ook deze argumentatie wordt door Mevr. Dr. A.E.M.A. van Veen-Vrolijk in voornoemde boek weersproken en weerlegd.

De spreuken in Spreuken 22:17-24:34 worden door de historisch-kritische wetenschap niet aan Salomo toegeschreven maar in verband gebracht met de Instructie van Faraö Amenemope (zie pag. 86-87). Er zou sprake zijn dat de Hebreeuwse tekst afhankelijk is van deze Egyptische

tekst of dat beiden teruggaan op een Semitisch origineel. Echter, Dr. J. Broekhuis stelt in “Verkenningen in Spreuken en Prediker”, pag. 81-88, het volgende: “Dat er tussen beide wijsheidsboeken parallellen bestaan kan beslist niet gelden als een bezwaar tegen het geïnspireerde karakter van het boek Spreuken. Omdat de spreuk ‘*vurige kolen op iemands hoofd hopen*’ voorkomt bij de inboorlingen in Afrika èn in Spreuken 25:22 èn in Romeinen 12:20 ga je ook niet stellen dat het ene van het andere afhankelijk is.” Daarmee is de beweerde afhankelijkheid eveneens weersproken en weerlegd.

Ook ten aanzien van Spreuken 25-29 door de mannen van koning Hizkia verzameld zijn er geen goede argumenten, aldus Prof. M.J. Paul in zijn Bijbelcommentaar op Spreuken in de serie Studiebijbel Oude Testament om eraan te twifelen dat deze spreuken wel degelijk van Salomo afkomstig zijn.

Wat de hoofdstukken 30-31 betreft verwijs ik naar de eerder genoemde rabbijnse uitleg.

Mogelijk is de laatste samenstelling van de verzameling van het Bijbelboek Spreuken op grond van Spreuken 25:1 niet voor de tijd van koning Hizkia (725-696 voor Christus) gereedgekomen zeg maar ongeveer in het jaar 700; al is dat onzeker. De hoofdstukken 1-24 zijn tot stand gekomen in circa 950 jaar voor Christus dus in de tijd van Salomo. De hoofdstukken 30-31 moeten als we de rabbijnse uitleg niet volgen in elk geval voor de ballingschap ontstaan zijn aangezien koning Lemuël een Israëlitische koning is geweest.

De indeling van het Bijbelboek Spreuken. Na het auteurschap van Salomo van het Bijbelboek Spreuken geschilderd en de historisch-kritische benaderingswijze van dit Bijbelboek met argumenten weerlegd te hebben komen we nu aan de indeling van dit Bijbelboek. Dat zal ook ongeveer de indeling zijn die we bij de exegese in het volgende derde en laatste deel van deze studie zullen aanhouden.

1. Spreuken 1.
  - a. Het doel van het Bijbelboek Spreuken (1:1-7).
  - b. Vermijdt slechte vrienden (1:8-19).
  - c. De Wijsheid spreekt (1:20-33).
2. Spreuken 2.
  - a. De weldaden op de weg der Wijsheid (2:1-22).
3. Spreuken 3.
  - a. Vertrouw op de HEERE (3:1-12).
  - b. Prijs de HEERE (3:13-20)
  - c. De waarde van de Wijsheid (3:21-35).
4. Spreuken 4.
  - a. Omhels Wijsheid (4:1-9).
  - b. Blijf op de rechte weg (4:10-19).
  - c. Bewaak uw hart (4:20-27).
5. Spreuken 5.
  - a. Wees oprecht met uw eigen vrouw; vermijd lichte vrouwen (5:1-23).
6. Spreuken 6.
  - a. Vermaningen der Wijsheid ten aanzien van het aangaan van leningen; luiheid; leugen; en andere onderwerpen (6:1-19).
  - b. Het gevaar van overspel (6:20-35).
7. Spreuken 7.
  - a. Nogmaals: vermijd lichte vrouwen (7:1-27).
8. Spreuken 8.
  - a. De Wijsheid prijst Zichzelf aan (8:1-11).
  - b. Nogmaals: de Wijsheid spreekt (8:12-36).
9. Spreuken 9.
  - a. De Wijsheid geeft een feest (9:1-6).
  - b. Ware Wijsheid (9:7-12).
  - c. Een dwaze uitnodiging (9:13-18).
10. Spreuken 10.
  - a. De spreuken van Salomo (10:1-32).

11. Spreuken 11.
  - a. Kijk uit wat u zegt en doet (11:1-31).
12. Spreuken 12.
  - a. U kunt u niet verbergen achter kwaad (12:1-28).
13. Spreuken 13.
  - a. Wijze vrienden maken u wijs (13:1-25).
14. Spreuken 14.
  - a. Wijsheid maakt Haar bedoeling duidelijk (14:1-35).
15. Spreuken 15.
  - a. De HEERE ziet alles (15:1-33).
16. Spreuken 16.
  - a. De HEERE heeft het laatste Woord (16:1-33).
17. Spreuken 17.
  - a. Onze gedachten worden door de HEERE beproefd (17:1-28).
18. Spreuken 18.
  - a. Het is verkeerd om de schuldige te begunstigen (18:1-24).
19. Spreuken 19.
  - a. Het is wijs om geduldig te zijn (19:1-29).
20. Spreuken 20.
  - a. Woorden der Wijsheid zijn beter dan goud (20:1-30).
21. Spreuken 21.
  - a. De HEERE stelt verantwoordelijk (21:1-31)
22. Spreuken 22.
  - a. De waarde van een goede naam (22:1-16).
  - b. De eerste vijf spreuken (22:17-29).
  - c. -1- (22:22-23).
  - d. -2- (22:24-25).
  - e. -3- (22:26-27).
  - f. -4- (22:28).
  - g. -5- (22:29).
23. Spreuken 23.
  - a. De volgende dertien spreuken (23:1-35).
  - b. -6- (23:1-3).
  - c. -7- (23:4-5).
  - d. -8- (23:6-8).
  - e. -9- (23:9).
  - f. -10- (23:10-11).
  - g. -11- (23:12).
  - h. -12- (23:13-14).
  - i. -13- (23:15-16).
  - j. -14- (23:17-18).
  - k. -15- (23:19-21).
  - l. -16- (23:22-25).
  - m. -17- (23:26-28).
  - n. -18- (23:29-35).
24. Spreuken 24.
  - a. De volgende twaalf spreuken (Spreuken 24:1-22).
  - b. -19- (24:1-2).
  - c. -20- (24:3-4).
  - d. -21- (24:5-6).
  - e. -22- (24:7).
  - f. -23- (24:8-9).
  - g. -24- (24:10).
  - h. -25- (24:11-12).
  - i. -26- (24:13-14).

- j. -27- (24:15-16).
- k. -28- (24:17-18).
- l. -29- (24:19-20).
- m. -30- (24:21-22).
- n. Meer verstandige spreuken (24:23-34).
- 25. Spreuken 25.
  - a. Meer spreuken van Salomo (25:1-28).
- 26. Spreuken 26.
  - a. Wees geen dwaas (26:1-28).
- 27. Spreuken 27.
  - a. Beroem u niet over de dag van morgen (27:1-7).
- 28. Spreuken 28.
  - a. Gods wet scheidt het verstand (28:1-28).
- 29. Spreuken 29.
  - a. Gebruik uw verstand (29:1-27).
- 30. Spreuken 30.
  - a. De spreuken van Agur (30:1-33).
- 31. Spreuken 31.
  - a. Wat de moeder van koning Lemuël hem leerde (31:1-9).
  - b. De lof van de deugdzame huisvrouw (31:10-31).